

ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՆԵՐԳՐԱՎՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆ ԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ՝ ԿԱՅՈՒՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Հետձգնաժամային ժամանակահատվածում, չնայած որոշակի դրական շարժընթացին, մակրոտնտեսական հիմնական ցուցանիշները չվերադարձան մինչձգնաժամային մակարդակին, ինչպես նաև չապահովվեց երակարաժամկետ կայուն տնտեսական աճ ՀՀ-ում: Հոդվածում վերլուծվել են հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների շարժընթացը, ինչպես նաև Հայաստանում կայուն տնտեսական աճի ապահովման համատեքստում ներկայացվել են ներդրումների խթանման ուղղությամբ մի շարք մոտեցումներ:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ. ներդրումների խթանում, կայուն տնտեսական աճ, հակաձգնաժամային միջոցառումներ, մակրոտնտեսական ցուցանիշների շարժընթաց:

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության զարգացման վերլուծությունը վկայում է, որ սկսած 1990-ական թվականների կեսերից Հայաստանը եղել է արագ զարգացող անցումային երկրներից մեկը: Շուկայական ուղղվածություն ունեցող բարեփոխումների հետևողական իրականացման արդյունքում արդեն 2002 թվականից ՀՀ տնտեսությունը թեկնվել էր տնտեսական անախատեպ վերելքի փուլ՝ գրանցելով երկնիշ տնտեսական աճ (միջինում շուրջ 13%), սակայն 2008 թվականի համաշխարհային

հային ֆինանսատնտեսական ձգնաժամի արդյունքում մեր հանրապետությունում տնտեսական կայուն աճը խաթարվեց:

Այս ձգնաժամի գլխավոր առանձնահատկություններից մեկը տեղ գտած գործընթացների գլոբալ բնույթն էր: Սա առաջին ձգնաժամն էր, որն ուներ գլոբալիզացիայի այդպիսի մասշտաբ: Համաձայն Ռոչեստերի համալսարանի պրոֆեսոր Մ. Ագիյարի և Հարվարդի համալսարանի նրա համահեղինակ Գ. Գոպինատի վերջին հետազոտությունների՝ տնտեսական աճի տատանումները զարգացած և զարգացող երկրներում խիստ տարբերվում են¹: Հետևաբար տնտեսական ձգնաժամի ազդեցությունները այդ երկրների վրա զգալիորեն կարող է տարբերվել:

Միջազգային փորձագետները նշում են վերջին ֆինանսատնտեսական ձգնաժամի մի շարք ընդհանրացված պատճառներ: Դրանք են՝

- տնտեսության զարգացման բնականոն ցիկլերը.
- վարկային շուկայի գերակտիվացումը կամ հիփոթեկային ձգնաժամը.
- հումքի բավական բարձր գները.
- անարդյունավետ ֆինանսա-

1 M. Agiyar, Gh. Ghopenhat Economic Crisis: Indonesia: Indonesia Agrees to Revised IMF Economic Plan; Political and Economic Upheaval Continues// Journal of Economics, 2007, 9, pp. 60-69

կան կարգավորման մեթոդների կիրառությունը տարբեր երկրներում¹.

Նշենք, որ համաշխարհային տնտեսական վիճակի էական վատթարացումը հատկապես բացասական ազդեցություն ունեցավ բաց տնտեսություն ունեցող երկրների, այդ թվում՝ Հայաստանի վրա: Ճգնաժամի հիմնական հարվածն իր վրա ընդունեց տնտեսության իրական հատվածը՝ արձանագրելով անկման միտումներ արդեն 2008 թվականի վերջին եռամսյակից: Դրանք ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի երկրորդային ազդեցություններն էին, որոնք ՀՀ տնտեսության վրա հետևյալ ուղղություններով՝

- արտերկրից ստացվող մասնավոր տրանսֆերտների զգալի կրճատում.

- համաշխարհային շուկաներում ապրանքների, հատկապես հումքի և հատկապես մետաղների գների նվազում, ինչպես նաև արտահանվող ապրանքների պահանջարկի անկում՝ համաշխարհային տնտեսության մեջ դրսևորված համախառն պահանջարկի անկման հետևանքով.

- դրամի մեծ չափով արժեզրկում:

Հայաստանում համեմատաբար ավելի խորը անկման հիմնական պատճառը դեռևս 2000 թվականից ՀՀ-ում արձանագրվող տնտեսական աճի կառուցվածքային առանձնահատկություններն էին, այն է՝ 2000–2008 թվականներին տնտեսական բարձր աճն արդյունք էր ոչ արտահանելի հատվածի և, հատկապես՝ շինարարության ճյուղի աննախադեպ աճի, ինչը ՀՀ ներհոսող կապիտալ հոսքերի կտրուկ ավելացման և շինարարության ոլորտում այդ միջոցների կենտրոնացման արդյունք էր: Դրա վկայությունն է, որ

2009 թվականին արձանագրված 14.1% անկման 10.5 տոկոսային կետը բաժին էր ընկնում շինարարության ոլորտին:

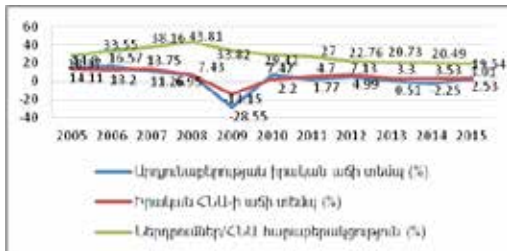
Տնտեսական բարձր աճով և արտերկրից ստացվող դրամական փոխանցումների խոշորածավալ հոսքերով պայմանավորված՝ մինչճգնաժամային հատվածում մեծ էր հատկապես մասնավոր ներդրումների ծավալը, այդ թվում՝ բնակարանային շինարարության ոլորտում: 2008թ. արդեն ներդրումների և ազգային խնայողությունների տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում բարձրացավ՝ կազմելով համապատասխանաբար 43% և 32%, սակայն ճգնաժամի ընթացքում այս ցուցանիշը ՀՆԱ-ում կտրուկ իջավ՝ պայմանավորված հիմնականում մասնավոր դրամական փոխանցումների նվազմամբ, իսկ ազգային խնայողությունները նվազեցին ավելի մեծ չափով:

Տնտեսության զարգացման վերոնշյալ առանձնահատկություններն իրենց արտացոլումն են գտել ինչպես տնտեսության տարբեր հատվածների զարգացումներում, այնպես էլ իրականացված մակրոտնտեսական քաղաքականության ուղղություններում:

Չնայած 2009 թվականին արձանագրված խորը անկմանը՝ հետճգնաժամային ժամանակահատվածում, շնորհիվ կոորդինացված դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականությունների, հնարավոր եղավ խուսափել մակրոտնտեսական վիճակի ապակայունացումից. արդեն 2010–2013 թվականներին տնտեսությունում արձանագրվեցին տնտեսական աճի որոշակի միտումներ, սակայն, չնայած հետճգնաժամային ժամանակահատվածում որոշակի դրական շարժընթացին, մակրոտնտեսական հիմնական ցուցանիշները չվերադարձան մինչճգնաժամային մակարդակին, ինչպես նաև չապահովվեց երակարժամկետ կայուն տնտեսական աճ

1 Պետական հակաճգնաժամային քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման հիմնախնդիրները / Կ. Սարգսյան. – Եր. : ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2016. – էջ 107:

ՀՀ-ում: Հետձգնաժամային ժամանակահատվածում իրական ՀՆԱ-ի ամենամեծ աճի տեմպը արձանագրվել էր 2011 թ-ին՝ 4.7 %, իսկ արդեն 2012–2015 թթ իրական աճի տեմպերը դանդաղել էին և 2015 թ-ին այն կազմել էր 3.01 % (գծապատկեր 1):

Գծապատկեր 1. ՀՀ-ում իրական ՀՆԱ-ի, արդյունաբերության և ներդրումներ /ՀՆԱ աճի տեմպերի(%)շարժընթացը՝ 2005–2015 թթ-ին՝:

Նմանատիպ միտում էր արձանագրվել արդյունաբերության իրական աճի տեմպի պարագայում: Թեպետ 2015 թ. արդյունաբերության դրական աճի տեմպ էր արձանագրվել, սակայն այն պայմանավորված էր հիմնականում հանքագործական արդյունաբերության էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարման աճի հաշվին, մինչդեռ մշակող արդյունաբերության պարագայում 4. 0% անկում էր գրանցվել²:

2012 թ-ից սկսած՝ համեմատաբար դանդաղ տեմպերով մինչև 2015 թ. ներդրումներ/ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշի նվազեցվող արժեքները,

պայմանավորված էին համախառն կուտակման բացասական աճի տեմպերով (2013 թ-ին՝ -9.1 %, 2014 թ-ին՝ -3.0 %, 2015 թ-ին՝ -1. 2 %)³: Ինչ վերաբերում է գործազրկության մակարդակին, ապա այն մեր հանրապետությունում ձգնաժամից հետո էականորեն չի նվազել՝ 2015 թ-ին մնալով դեռևս 18.5 %-անոց մակարդակի վրա:

Պետական պարտքի ցուցանիշը մեր հանրապետությունում ևս անշեղորեն աճել է հետձգնաժամային հատվածում և 2015թ. -ին կազմել է 46. 6%:

Այսպիսով՝ դիտարկելով ՀՀ տնտեսությունը բնութագրող հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների դինամիկան՝ հետձգնաժամային հատվածում պետք է փաստել, որ վերջիններս չվերադարձան մինչձգնաժամային մակարդակին, ինչպես նաև չապահովվեց երկարաժամկետ կայուն տնտեսական աճ ՀՀ-ում:

Մեր հանրապետության տնտեսության տարբեր ճյուղերում և ոլորտներում ֆինանսատնտեսական ձգնաժամի ազդեցությունները վերջնականապես հաղթահարելու, ազգաբնակչության զբաղվածության մակարդակը բարձրացնելու և կայուն տնտեսական աճ ապահովելու հիմնական ելքերից մեկը, կարծում ենք, տնտեսության վրա հարկային բեռի թուլացումն է, ինչպես նաև անհրաժեշտ ծավալով օտարերկրյա ներդրումների ներգրավումն է: Այս առումով ևս լուրջ խնդիրներ կան ծառացած ՀՀ կառավարության առջև, ինչի մասին է վկայում հետձգնաժամային տարիներին օտարերկրյա ներդրումների ծավալների շարժընթացը:

Միայն համեմատության համար նշենք, որ 2008 թվականին օտարերկրյա համախառն ներդրումները մեր հան-

1 Գծապատկեր 1-ը կազմվել է հեղինակի կողմից՝ հետևյալ աղբյուրների հիման վրա՝ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2016 (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/index.aspx>), World Bank, World Development Indicators Online Database (Last Updated: 08/10/2016, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>):

2 ՀՀ ԱՎԾ-ի ազգային հաշիվների տարեկան ցուցանիշների ՀՆԱ-ի արտադրության «ՀՆԱ» սովյալների բազա (<http://www.armstat.am/am/?nid=263>) ըստ «ԱՀՀ 2008»:

3 ՀՀ ԱՎԾ-ի ազգային հաշիվների տարեկան ցուցանիշների ՀՆԱ-ի արտադրության «ՀՆԱ օգտագործումը (հիմնական ծախսային բաղադրիչներով)» սովյալների բազա (<http://www.armstat.am/am/?nid=263>) ըստ «ԱՀՀ 2008»:

րապետությունում կազմել են 1257643.1 հազ. ԱՄՆ դոլար, որոնցից ուղղակի ներդրումները՝ 1000911.2 հազ. ԱՄՆ դոլար, իսկ 2014 թվականին՝ 612900.0 հազ. ԱՄՆ դոլար, որից 404000.0 հազ. ԱՄՆ դոլարը ուղղակի: Ինչպես երևում է ներկայացված տվյալներից՝ ներդրումների ծավալը 2008 թվականից հետո կտրուկ նվազման միտումներ է ունեցել՝ ավելի քան կրկնակի: Չնայած մի շարք տարիներին արձանագրել է այս ցուցանիշի որոշակի աճ, սակայն, այն բավական հեռու է եղել նույնիսկ 2009 թվականի մակարդակից:

Ակներև է, որ նման պարագայում ներդրումների ներգրավման աջակցությունը հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության առանցքային ուղղություններից մեկը, որը նպատակաուղղված է ներդրումներին խոչընդոտող գործոնների թուլացմանը կամ վերացմանը, ներդրումային և գործարար բարենպաստ միջավայրի ձևավորմանը, երկրի մրցակցային առավելությունների բացահայտմանը, Հայաստանում իրականացվող ներդրումների ծավալների մեծացմանը, ինչպես նաև վերոհիշյալ նպատակների իրականացմանը նպաստող շուկայա-

կան ենթակառուցվածքների զարգացմանը:

Ներդրումների խթանման ուղղությամբ՝ ՀՀ կառավարության մոտեցումները, կարծում ենք, պետք է լինեն հետևյալը՝

- ներդրողների համար ստեղծել բարենպաստ միջավայր տնտեսության բոլոր ոլորտներում՝ ապահովելով կայուն և կանխատեսելի պայմաններ գործարքների և ներդրումների պատշաճ իրավական պաշտպանության համար.

- նվազեցնել ներքին ներդրումների ռիսկը՝ վերացնելով հարկային և մյուս կարգավորող և վարչական սահմանափակումները.

- տնտեսության արդյունավետությունը բարձրացնելու ուղղությամբ դիվերսիֆիկացնել տնտեսության կառուցվածքը:

Այսպիսով՝ Հայաստանի Հանրապետությունում արդյունավետ ներդրումային քաղաքականության իրականացումը կլուծի մի շարք կարևորագույն խնդիրներ, ինչպիսիք են՝ նոր աշխատատեղերի ստեղծումը, տնտեսության արդիականացումը և դիվերսիֆիկացումը՝ կարևոր նախադրյալներ ստեղծելով կայուն տնտեսական աճի համար:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. M. Agiyar, Gh. Ghopenhat Economic Crisis: Indonesia: Indonesia Agrees to Revised IMF Economic Plan; Political and Economic Upheaval Continues// Journal of Economics, 2007, 9, pp. 60-69
2. Պետական հակաճգնաժամային քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման հիմնախնդիրները / Կ. Սարգսյան. -Եր. : ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2016. - 416 էջ
3. ՀՀ ԱՎԾ-ի ազգային հաշիվների տարեկան ցուցանիշների ՀՆԱ-ի արտադրության «ՀՆԱ» տվյալների բազա (<http://www.armstat.am/am/?nid=263>)՝ ըստ «ԱՀՀ 2008»:
4. International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2016 (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/index.aspx>), World Bank, World Development Indicators Online Database (Last Updated: 08/10/2016, <http://databank.worldbank.org/data/reports?source=world-development-indicators>):

ПРОБЛЕМЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В РА

КАРЕН САРГСЯН

*НАН РА, Международный научно-образовательный центр, заведующий кафедрой
"Экономика и менеджмент", кандидат экономических наук, доцент*

Несмотря на определенную положительную динамику в посткризисный период, основные макроэкономические показатели не достигли докризисного уровня, а также не был обеспечен долгосрочный устойчивый экономический рост в РА. В статье проанализирована динамика основных макроэкономических показателей, а также представлен ряд подходов, направленных на стимулирование инвестиций в контексте обеспечения устойчивого экономического роста в Армении.

THE ISSUES ON ATTRACTING INVESTMENTS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN THE RA

KAREN SARGSYAN

*International Scientific-Educational center of NAS RA
Head of the Chair "Economics and Management",
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor*

Despite some certain positive dynamics in the post-crisis period, the main macroeconomic indicators have not reached pre-crisis levels, and a long-term sustainable economic growth in the RA was not secured. The article analyzes the dynamics of the main macroeconomic indicators, and presents a number of approaches aimed at stimulating investment in the context of sustainable economic growth in Armenia.